

חבל נחלתו

סימן לו

הפרשת תרומות ומעשרות באיסוף תפוח"א

שאלות

מושב עצמונה מגדל תפוח"א בחלקות שונות בנגב המערבי (האזורים: ע"י קיבוץ גבולות, חבל אשכול, ע"י מושב כפר מימון ועוד). עד עתה השתמשו להפרשת תרומות בתפוח"א שנשארו על פני השטח לאחר מעבר מכונת ההוצאה, ומן המקולקלים שנזרקו במיון בשעת ההוצאה. תפוח"א אלו שנקבעו בתור תרומות נשארים על פני השטח ונרקבים לאיטם. זמן קצר לאחר ההוצאה עוברים על השטח עם משתת או 'דיסקוס' והופכים את הקרקע למניעת שכבה קשה ומהודקת ממעבר הכלים, ולמניעת נביטה וספיחים. המשך התהליך הוא: תפוח"א ליצוא מידי עוברים מיון מוגבר ע"ג מכונת ההוצאה בשטח ומשם נארזים ונשלחים לחו"ל. שאר תפוח"א מועברים לסככת מיון ובית קירור. חלק מהם עובר מיון עם הגיעו ומוכנס לקירור כאשר הוא ממויין, וחלקם מוכנסים לקירור למיון מאוחר, בגלל חוסר יכולת למיין כמויות כה גדולות. בחלקה אחת נראו פועלים שלוקטים תפוח"א מהנופלים בשטח, כנראה בשליחות של מעבידם.

השאלות לעיון הן:

(א) האם יצוא חייב בתרו"מ?

(ב) האם ראוי להמשיך ולהפריש מן הנופל על הקרקע בשעת ההוצאה?

(ג) האם עדיף להפריש בסככת המיון, וא"כ באיזו דרך?

א. הפרשת תרו"מ על פירות ליצוא

פסק הרמב"ם (הל' תרומות פ"א הכ"ב):

"פירות א"י שיצאו חוצה לארץ פטורין מן החלה ומן התרומות ומן המעשרות שנאמר אשר אני מביא אתכם שמה, שמה אתם חייבין בח"ל פטורין, ואם יצאו לסוריא חייבין מדבריהם, וכן פירות חוצה לארץ שנכנסו לארץ חייבין בחלה שנאמר שמה, שמה אתם חייבין בין בפירות הארץ בין בפירות חוצה לארץ, ואם נקבעו למעשר ביד ישראל אחר שנכנסו לארץ חייבין במעשרות מדבריהם".

והשיג הראב"ד: "פירות ארץ ישראל שיצאו לחוצה לארץ וכו'. א"א ולי נראה שלא נחלקו ר"א ור' עקיבא בזה אלא בחיוב תורה ובפטור תורה דר"א אזיל בתר גמר פרי ורבי עקיבא אזיל בתר [מקום] קביעות למעשר דהיינו מירוח אבל מדרבנן מיהא אע"פ שיצאו ח"ל ונמרחו שם חייבין מדרבנן משום דלא גריעי [מפירות] שנער ומצרים ועמון ומואב ועוד שלא יאמרו ראינו פירות הארץ שנאכלין בטבלס ומי שאינו מודה בזה טועה".

מקור דברי הרמב"ם והראב"ד הוא במשנה בחלה (פ"ב) ודברי הירושלמי, ומתוך ההשוואה שבין תרו"מ לחלה. הרמב"ם פסק שפירות א"י שיצאו לחו"ל פטורים לגמרי, הראב"ד חולק וסובר שאמנם מן התורה פטורים אבל מדרבנן חייבים.

אולם הוסיף הרדב"ז: "וע"כ איירי מתני' כגון שמירחון בחו"ל, אבל אם מירחון בא"י ונתחייבו בתרו"מ לא נפטרו מפני שיצאו חו"ל... זה ברור".

וכן המשל"מ העיר: "ומחלוקת זה הוא דוקא כשהחייב היה בחו"ל כגון שגלגל

חבל נחלתו

שמתוך ששה דברים הקובעים למעשר רק ראיית פני בית קובעת מהתורה והשאר מדרבנן וא"כ הוי תרי דרבנן¹. הטעם הבא שמעלה להקל הוא משום לקוח. וז"ל: "ועוד הרי שיטת הרמב"ם באם מרחן ע"מ למכור הוי בכלל לקוח ופטור מתו"מ מה"ת. ואף דהרבה חולקים ע"ז, ע' בתוס' ב"מ (פ"ח) בשם הריב"ם, והראב"ד (פ"ב מה' מעשר) ובמנ"ח שם, מ"מ צירוף יש, דבודאי אלו הפירות שבאים משם לכאן, נחתכו ע"מ למכור, ואף אם חתך איזהו לצרכו, מ"מ כיון דתורו"מ בזה"ז דרבנן יש לסמוך על ברירה בדרבנן (וכמ"ש כה"ג בשו"ת שבט סופר או"ח סי' כ') ועוד דכל עיקר מעשר פירות האילן לכמה פוסקים לא הוי רק מדרבנן, עי' בטור"ז יו"ד (שם סעי' י"ג)".

עוד נשען המנחת יצחק על דעת החת"ס (ח"ו סי' סג) לגבי דין לקוח שאם מלכתחילה מרח ע"מ למכור פטור ממעשרות ועפ"י ד חידוש המהרש"ם (ח"א סי' עב) שאף לרדב"ז ולמל"מ אם מרח ע"מ להוציא לחו"ל פטור. אולם דוחה דברי מהרש"ם עפ"י דבריו החריפים של החזו"א וז"ל המנח"י: "אכן בא לידי ספר חזון איש (על דמאי ומעשרות), וראיתי שדחה בשתי ידיים את הסברא לומר דאם ממרח ע"מ להוציא לחו"ל פטור, וכתב ע"ז (בסי' ט"ו אות ד') שהורא תורה חדשה, ועיי"ש (בסי' ה' סק"ג), ושם (בסי' ט"ו) הביא ראיה לזה, מדברי הירושלמי (מעשרות פ"ה ה"א) דאיתא שם דהעוקר לפת וצנונות לנטען בחו"ל חייב לעשר, והלא טעם

העיסה ומירח הכרי בחו"ל בזה הוא דפטור ר"ע משום דאזיל בתר קביעות למעשר אבל אם גלגל העיסה ומירח הכרי בא"י בזה פשיטא דאליבא דר"ע אף שיצאו חו"ל חייבין בחלה ובמעשר מן התורה דהחייב שנתחייבו בהיותם בארץ לא פקע מיניהו". היינו כל מחלוקתם היא דוקא אם נתמרחו בחו"ל לגבי תרו"מ, או נתגלגלו בחו"ל אבל אם נתמרחו בארץ ונתגלגלו בארץ כבר נתחייבו במתנות ואין הוצאתם לחו"ל פוטרתם.

אמנם הב"ח (יו"ד שלא, לו) כתב: "נראה דברישא ביצאו מא"י לחו"ל סבירא ליה להרמב"ם שאין לחלק בין נקבעו למעשר בארץ ישראל בין לא נקבעו לעולם פטורין מדרשא דקרא שנאמר אני מביא אתכם שמה – שמה אתם חייבין בחוץ לארץ פטורין...". ונראה שאע"פ שדעת הב"ח בנויה על דרשה דקרא בכ"ז אין הלכה כמותו, אלא כרדב"ז ומל"מ. וכ"נ מהשגת הראב"ד שהדיגיש: "ור"ע אזיל בתר מקום קביעות למעשר דהיינו מירוח", וע"כ פירות שנתמרחו בארץ ויצאו לחו"ל חייבים מדאורייתא הן לרמב"ם והן לראב"ד. בשו"ע (יו"ד סי' שלא סי"ב) פסק כרמב"ם ללא פירוט בעית המירוח.

בשו"ת מנחת יצחק (ח"א סי' פד) דן האם צריך להפריש בחו"ל מתפוזים המגיעים לשם מא"י. ונוטה מלכתחילה להקל, משום שתרו"מ בזה"ז מדרבנן ומשום דעת הב"ח והמנ"ח להקל אף בנתמרח בא"י. ועוד

1. ולא זכיתי להבין דבריו, הרי הפירות עוברים מיון ואריזה ומובלים בקירור לחו"ל, וא"כ אם זה מקרי בית ודאי אסור לאכול מהם עראי, ואף אם בתי האריזה והמיון נחשבים כחצר הנשמרת אסור לאכול מדרבנן, וא"ת שתלוי דוקא כשברצונו לאכול בביתו ואז בית קובע למעשרות – זה שייך לצד הבא שהעלה – דין לקוח.

הם נשאים ללא טיפול או שמירה הם נרקבים או מוריקים וע"כ נראה שאינם חייבים בפאה ובלקט ושכחה. וכן בספרא (קדושים פרשה א פרק א): "יכול הירק והקישואים והדילועים והאבטיחים, והמלפפניות הכל בכלל? תלמוד לומר קציר, מה קציר מיוחד שהוא אוכל ונשמר וגידולו מן הארץ ולקטתו כאחת ומכניסו לקיום יצאו ירקות אף על פי שלקטתן כאחת אבל אין מכניסן לקיום". לפי"ז אין בעית נטילת מתנו"ע ודי בכך שהמגדל יפרש בפיו ויתכוין לכך שאינו מפקירם ואע"פ שפועליו אינם מתכוונים לכך, והוא יכול להשתמש בנשאר ובנזרק להפרשת תרומות.

ג. גמר מלאכה בתפ"א

לכתחילה ראוי להפריש תרו"מ רק לאחר גמר מלאכה (רמב"ם הל' תרומות פ"ה הל' ד-ו). נראה כי בתפ"א המיון והאריזה אחריו הוא גמר המלאכה (עי' הפרשת תרו"מ במערכת הציבורית בהוצ' מכון התורה והארץ פרק ה הערות 12-15). וא"כ באותם פירות שהמיון נעשה ע"ג מכונת ההוצאה ומהמכונה הפרי מוכנס לצוברים ונשלח לחו"ל ניתן לתרום ולעשר בשדה מפני ששם מתבצע גמר המלאכה, לעומת זאת פרי אשר מועבר למיכלים למיון בבית המיון, או פרי אשר מוכנס למיכלים לאיסוסם בקירור (ורק אח"כ למיינו ולאורזו) מן הראוי להפריש ממנו רק לאחר המיון והאריזה. ואע"פ שהפרי עובר מיון ראשוני להוצאת רגבים ופרי רקוב ע"ג מכונת ההוצאה, נראה שאין להחשיב זאת כגמר מלאכה. אמנם הפרי אשר נשלח מהשטח ליצוא כיון שהוא עובר מיון מוגבר בשטח עם הוצאתו, ומייד נארז בצוברים, ראוי

האיסור תנן במתני' (שם מ"ב) שזהו גרנן, והו"ל כזרע אחר מירוח, ואם איתא דהממרח להוציא לחו"ל פטור למה חייב לעשר עיי"ש". ולאחר דיון בדבריו מסיק להפריש על תפוזים מא"י המיוצאים לחו"ל. נראה איפוא שתפ"א מא"י אע"פ שנתמרחו לשם הוצאה לחו"ל חייבים בתרו"מ.

ב. בעית ההפרשה ממתנות עניים

בהפרשה מן הנופל העלה הגר"י אריאל, רב העיר רמת-גן שליט"א (הפרשה מנשר הקומביין – באהלה של תורה ח"ד סי' מג) את בעית הפרשת תרומות ממתנות עניים. היינו הפרי הנופל (בתשובתו: גרעיני חיטה) הוא ראוי להיות לקט ושכחה וההפרשה ממנו היא לכאורה גזל מתנות עניים. והגר"י אריאל הסתמך על כך שעניים לא יבואו ללקוט וע"כ הפירות יופקרו עפ"י מסקנת הגמ' "ולא לעורבים ועטלפים" (חולין קלד ע"ב). והציע שלא להפקירם עם נפילתם מהקומביין ועוד קודם שהגיעו לקרקע. ובכך שהם לא יופקרו יוכל להפריש מהם. לעומת זאת אם הם יגיעו לקרקע הם יופקרו ולא יוכל, אפילו יזכה בהם, להפריש מהם משום שהפקר פטור מתרו"מ וההפרשה תהא מהפטור על החיוב.

תפ"א פטורים ממתנות עניים שבשדה עפ"י המסופר (פסחים נו ע"ב) על אנשי יריחו שהיו נותנים פאה לירק ומיחו בידם חכמים. ומסבירה הגמ': "ומכניסו לקיום ע"י דבר אחר קמיפלגי, מר סבר מכניסו לקיום ע"י דבר אחר שמייה קיום ומר סבר לא שמייה קיום". והלכה כחכמים שאינו קיום (הביאו מח' זו הר"ש בפאה [פ"א מ"ד], ורעק"א בתוספותיו עה"מ). תפ"א בניגוד לשומים ובצלים אם

חבל נחלתו

מחוייב בשמירת תרומה, קשה ממש"כ הרמב"ם בפ"ב מתרומות הל' י"ז אין ישראל חייבין להטפל בתרומה ולהביאה מן הגורן לעיר ומן המדבר לישוב אלא כהנים יוצאין לגרנות ישראל נותנין להם חלקם שם ואם לא יצאו ה"ז מפריש ומניחה בגורן ואם היתה חיה או בהמה אוכלתה שם ואינה משתמרת שם מהם התקינו חכמים שיטפל בה ויביאנה לעיר, והא כיון שלא משתמרת שם הרי מחוייב מדאורייתא מדין חיוב שמירת תרומה מהפסד להביאה לעיר". ונשאר האג"מ בצ"ע.

וכן בשו"ת הר צבי (או"ח ב סימן סח) כתב: "ולכאורה יתכן דאף את"ל דסיכה אינה אלא דרבנן, מ"מ בתרומה דכתיב בה משמרת תרומתי ומחוייב לשומרה מטומאה ומלאבדה, הדין נותן דזר שסך בשמן של תרומה נהי דמצד סיכה לית בה איסורא דאורייתא מ"מ עובר מה"ת מצד משמרת תרומתי, שהרי התרומה הולכת לאיבוד דלא ניתנה לזרים". ובשו"ת אבני מילואים (סי' יח) כתב: "ת"ר מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו הקל הקל תחילה... והרב בעל מש"ל בספרו פרד"ר הקשה למה לא נעשה תיקון אחר להנצל מאיסור טבל ומאיסור תרומה והוא שיתקן ויפריש התרומה ויחזור ויערב אותה עם החולין דהשתא ליכא איסור תורה כלל דהא מה"ת חד בתרי בטל... יראה לענ"ד דהכא מן התורה אסור משום דאנו מוזהרין על התרומה שלא נפסידנה כדכתיב ושמרתם את משמרת תרומתי וכדתנן פ"ח דתרומות ע"ש ומן התורה צריך שימור שלא נפסיד תרומה. וכ"כ הרמב"ם פי"ב מהל' תרומות ע"ש. וכשמבטל תרומה בתוך חולין הרי נהפך האיסור להיתר ונעשה מתרומה חולין דאחרי רבים להטות וכמבואר וה"ל מאבד התרומה

להפריש ממנו עתה ולא לחכות למיון ואריזה בחו"ל.

ע"כ לגבי המועבר ליצוא מהשטח יש לתרום ולעשר בשדה וניתן להשתמש בתפוח"א הפגומים אשר נזרקו ובמה שלא עלה ע"ג המכונה לתרומות, אבל אותו יבול אשר עובר מיון נוסף ראוי לתרום ולעשר רק לאחר אותו מיון.

ד. קלקול תרומות בידים

בהשאתם ע"ג הקרקע לאחר שנקבעו לתרומות אין בעיה, אולם המעבר עליהם ע"י כלי עיבוד זמן קצר לאחר הוצאתם ופגיעה בהם וחיתוכם אסורה משום "משמרת תרומתי" (ועי' בסי' הבא).

כאמור בבכורות (לד ע"א): "וכן אמר ר"נ אמר רבה בר אבוב: ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומתי (במדבר יח), ר"א סבר: בשתי תרומות הכתוב מדבר, אחת תרומה טהורה ואחת תרומה תלויה, ואמר רחמנא, עביד לה שימור; ורבי יהושע – תרומתי כתיב".

בעיקר מצאנו חיוב שמירת תרומה מטומאה כאמור בתרומות (פ"ח מש' ח-יא) וברמב"ם (הל' תרומות פי"ב הל' א-יא). אבל כלול בזה אף איסור כילוי כדברי רש"י (פסחים יא ע"ב ד"ה ותרומה) : "ותרומה כל חמץ (=שעות בערב פסח שצריכים לבער את החמץ) דאסור להפסיד קדשים בידים כל זמן שיכול לאוכלן". והתרומות בשטח ראויות לאוכלן ואסור להפסידן בידים. וכ"כ בחי' שפת אמת (פסחים לג ע"ב).

ועי' בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ב סי' קמה) שכתב: "ולמה שכתבתי דאם יש לחוש שירקבו ויתקלקלו פירות התרומה מחוייב הישראל אף בתרומה שלו שירש וגבה בחובו ליתן בחנם לכהן שיאכלם, משום דגם ישראל

לפטור את כל הכמות שנמצאת בקירור. כמו"כ כיון שהיבולים נצברו מחלקות שונות שמפוזרות גאוגרפית וגבול עו"ב ועו"מ אינו ברור באזורים אלו, ישנו חשש של הפרשה מהפטור על החיוב או להיפך. וע"כ הפרשה ממיון אחד על חברו אינה ראויה (עי' באהלה של תורה ח"ג סי' א, והגבולות לענין שביעית הם הגבולות לתרו"מ). וע"כ האפשרות העדיפה היא להמתין עם ההפרשה עד למיון, ואז יפרישו מהפגומים והקטנים על הממיון באותו יום, לאחר בירור וידיעה שבכל יבול ישנה כמות מספקת של פירות שנפסלו, המתאימים להפרשה על שאר היבול, ואם ביום אחד ימיון יבול מכמה חלקות יפרישו מכל מיון על הכמות שמוינה מאותו שטח. בדרך זו כל היבול בבית הקירור שאינו ממיון וארוז אינו מופרש וכל הממיון וארוז מופרש. ויתרון להפרשה זו מצד הפרשה מן המוקף, מפני שההפרשה מתבצעת על הפירות כשהם בבית אחד. החסרון של הפרשה בדרך זו הוא השארת הפרי לא ממיון במשך זמן רב, דבר הפותח אפשרות לתקלות. כמו"כ המפריש צריך להיות ער לזמן לקיטת היבול ואף אם הוא מפריש לאחר ראש השנה אם היבול משנה שעברה עליו לקבוע ביבול את המעשר של שנת הלקיטה.

ו. בעית המוקף

תרומה גדולה צריך לתרום מן המוקף, תרומת מעשר אינה צריכה להינתן מן המוקף (רמב"ם הל' תרומות פ"ג ה"כ). ודין מוקף בת"ג אינו מעכב בדיעבד, אם הפרישו שלא מן המוקף.

בידים כשמבטלה ברוב חולין דתו ליכא כאן תרומה והתורה אמרה ושמרתם את משמרתי". ועי' בשו"ת מנחת שלמה (ח"א סי' ס אות ו) שכ' שגדולי האחרונים אינם מסכימים לדינו של האב"מ. אולם אף הם אינם חולקים על טעמו שאסור לקלקל תרומה טהורה בידיים.

נראה ע"כ שישנה בעיה בעליה עם טרקטור וכלי עבודה ע"ג תרומות בפירות שנשארו על הארץ. (והכלים נחשבים כידו של בעל השדה אע"פ שיש בהם כח עצמי ואפשר לראות זאת כגורמא). והדרך הטובה ביותר היא להניח אותם בשטח כשבוע עד שהם יתחילו להרקב, ואז כאשר אינם ראויים שוב למאכל אדם, מותר לעלות עליהם ולהשחיתם.

יש להוסיף שאין לתת לאנשים בין אם הם בני ברית ובין אם לאו ליטול מתפ"א שנקבעו לתרומות, הן מצד חיוב שמירת התרומות והן מצד שהם יאכלו או יאכילו לאחרים דבר האסור באכילה.

ה. הפרשה בבית המיון

הזכרנו לעיל שלגבי פרי המשווק לאחר מיון עדיפה הפרשה בבית המיון ונטילת תפ"א הפגומים לתרומות על היבול. בדרך זו נוצרות כמה בעיות שאינן ניתנות להיפתר בקלות. ראשית צריך לבדוק היטב שהכמות הנפסלת במיון עולה על אחוז (1%) מכלל היבול כדי שיהיה בה שיעור מספיק לתרומה גדולה ותרומת מעשר. כמו"כ אין המיון מדביק את קצב ההוצאה וע"כ חלק מהיבול מוכנס לקירור לפני מיון וימיון רק כמה חודשים אחר הוצאתו מהקרע. וע"כ אין בכמות המיועדת להפרשה מידי יום, לדוגמא, כדי

חבל נחלתו

כן עולה מתוספתא (תרומות פ"ג ה"ח-ה"י):
"היה מלקט גפי ירק ומניח בגינה תורם מאחד
על הכל... חמשה ציבורין בגורן תורם מאחד
על הכל... המכנס פירותיו לתוך ביתו אנ"פ
שמופזין תורם מאחד על הכל, שתי מנורות
בעלייה אחת תורם מכל אחת ואחת (שסקי)
[סקין] תבואה ועגולי דבילה וחביות של
גרוגרות כולם בהקפה אחת תורמין ומעשרין
מזה על זה".

וכ"פ הרמב"ם (הל' תרומות פ"ג ה"ז-ה"ט):
"אין תורמין תרומה גדולה אלא מן המוקף,
כיצד היו לו חמשים סאה בבית זה וחמשים
סאה בבית אחר לא יפריש מאחד מהן שתי
סאים על המאה, שנמצא מפריש ממקום זה
על מקום אחר, ואם הפריש שלא מן המוקף
תרומתו תרומה והוא שיהיה המופרש שמור...
פירות המפוזין בתוך הבית או שתי מגורות
שבבית אחד תורם מא' על הכל, שקי תבואה
ועיגולי דבילה וחביות של גרוגרות אם היו
בהקיפה אחת תורם מאחת על הכל, חביות
של יין עד שלא סתם את פיהן תורם מאחד
על הכל, משסתם תורם מכל אחת ואחת.
...היה מלקט גפי ירק ומניח בגינה תורם
מאחד על הכל... ואם הקיף חמשה ציבורים
בגורן תורם מא' על הכל בזמן שעיקר הגורן
קיים אין עיקר הגורן קיים תורם מכל אחד
ואחד".

לגבי הפרשה בשעת הוצאת תפוח"א
מתפוח"א שנשארו או נזרקו בשטח על
תפוח"א שנלקטו, צריך להגדיר את
ההפרשה כך שמכל מיכל שעל מכונת
האסיף אשר נגמרה אסיפתו יופרש בעת
שפיכתו לכלי התובלה המעביר את תפוח"א
מהשטח או לצובר ובצורה זו ההפרשה
תהיה מן המוקף – מפירות שבשטח על
פירות שבשטח. במידה והפירות יוסעו מן

השטח או יועברו למשאית אחרת
מתעוררת בעית הפרשה שלא מן המוקף.
(במידה ו'גונדולה' [=מיכל זמני] מונח ע"ג השטח
וכל מיכל שמתמלא ע"ג מכונת ההוצאה שופכים
אליו ניתן להפריש מהמונח ע"ג הקרקע על המונח
בגונדולה, אולם אם הגונדולה כבר הורמה ע"ג
משאית או הוסעה מהשטח עולה בעית הפרשה
שלא מן המוקף).

כאשר נעשית הפרשה בבית המיון צריך
להקפיד על כך שמיכל האיסוף של הפרי
הנפסל לשיווק יהיה בתוך בית המיון,
ובתוך בית אחד ניתן להפריש מזה על זה
כמבואר ברמב"ם. וכ"כ שו"ת רדב"ז (ח"ב סי'
תשלא): "עוד דע כי אנ"פ שאמרו אין
תורמין אלא מן המוקף כל מה שבתוך בית
אחד מוקף נקרא כי הבית מצדף את הכל וגם
תרומת מעשר צריך להפריש מן המוקף לדעת
הרב (=רמב"ם, לכתחילה)". עוד צריך להקפיד
שלא ירוקנו אותו למקום אחר לפני שתחול
ההפרשה כיון ששוב תיוצרנה בעיות
בהפרשה שלא מן המוקף.

מסקנות

א. פרי המיועד ליצוא ונארז בשטח
(בצוברים) ראוי להפריש בשדה, מהפרי שלא
עלה למכונת ההוצאה ומן הפרי שבמיון
בעת ההוצאה נפסל ונזרק לאדמה. פרי זה
אין להפקירו אלא לקבוע את התרומה
ותרומת מעשר על הפרי שבמיכל מכונת
ההוצאה. ראוי להימנע מלעלות
בטרקטורים או משאיות על הפרי שנקבע
לתרומה. כמו"כ אין לעלות עם כלים
חקלאיים על השטח עד שהפרי לא ירקב.
ואין לתת לאנשים לקחת את התרומות
בגלל הטעיית הרבים.
ב. פרי המיועד למיון או לקירור ראוי

לתרום ולעשר מיד לאחר המיון בבית המיון. במשך איסום הפרי בקירור לפני מיון צריך לזכור שהפירות טבלים, וראוי לסמנם. הפירות שהופרשו מהם תרומה ומושארים בקירור צריך לסמן שהם מתוקנים.

ג. אין להפריש משטחים שונים זה על זה בגלל הפרשי החיוב ביניהם, וע"כ מן הראוי לסמן את הפרי בקירור מאיזה איזור הגיע ולהפריש רק מיניה וביה.

נספח

גבולה הדרומי של ארץ ישראל עפ"י הרמב"ם

החוט ולפנים א"י, מן החוט ולחוץ ח"ל, וזו היא צורתה. (מובא שרטוט ע"י רמב"ם פרנקל בסופו).

מהיכן החזיקו עולי בבל, מכזיב ולפנים כנגד המזרח, ומכזיב ולחוץ עד אמנה והיא אמנום ועד הנהר והוא נחל מצרים לא החזיקו בו וכזיב עצמה לא החזיקו בה. אי זו היא סוריא מא"י ולמטה כנגד ארם נהרים וארם צובה כל יד פרת עד בבל כגון דמשק ואחלב וחרן ומגבת וכיוצא בהן עד שנער וצהר הרי היא כסוריא, אבל עכו חוצה לארץ כאשקלון והם תחומי א"י.

ג. הקושי הגדול הוא בכך שבהלכה ז הרמב"ם מביא לגבולות עו"מ את כזיב, רקם ואשקלון, כשכולן מנויות בראש מס' גיטין כגבולות עו"ב. ואפילו אם נאמר שמונה מאשקלון עד טורי אמנום כגבולות עו"מ, הרי חסר בגבולות עו"מ מאשקלון לנחל מצרים, ומתקבל הרושם מפסיקת הרמב"ם ומשתיקתו לגבי הגבול הדרומי כאילו גבול עו"מ וגבול עו"ב בדרום חד הוא.

רושם זה נוצר אף מכמה הלכות נוספות בהן מתייחס הרמב"ם לחילוק שבין עו"מ לעו"ב ואף בהן הוא מדבר

א. גבולות ארץ ישראל לענין קיום מצוות התלויות בארץ עפ"י הרמב"ם יצרו מבוכה רבה בעיקר בהבדל שבין גבולות כיבוש עולי מצרים לכיבוש עולי בבל, ובעיקר בגבול הדרומי. ודרישות וחקירות הפוסקים נמצאים בספריהם ואוסיף מעט לפי עניות דעתי. התבוננות זו תישען על דברי הרמב"ם בספר הי"ד, ובתשובותיו.

ב. את הקושי הגדול יצרו דברי הרמב"ם בהל' תרומות (פרק א הל' ז-ט). וז"ל שם: "אי זו היא ארץ שהחזיקו בה עולי מצרים, מרקם שהוא במזרח א"י עד הים הגדול, מאשקלון שהיא לדרום א"י עד עכו שהיא בצפון, היה מהלך מעכו לכזיב כל הארץ שעל ימינו שהוא מזרח הדרך הרי היא בחזקת ח"ל וטמאה משום ארץ העמים ופטורה מן המעשר ומן השביעית, עד שיודע לך שאותו המקום מא"י, וכל הארץ שעל שמאלו שהוא מערב הדרך, הרי היא בחזקת א"י וטהורה משום ארץ העמים וחייבת במעשר ובשביעית, עד שיודע לך שאותו מקום ח"ל, וכל ששופע ויורד מטורי אמנום ולפנים א"י, מטורי אמנום ולחוץ ח"ל, והנסיים שבים רואין אותן כאילו חוט מתוח עליהם מטורי אמנום ועד נחל מצרים, מן

חבל נחלתו

וכל שהחזיקו עולי מצרים **מכזיב ועד הנהר** ועד **אמנה** נאכל אבל לא נעבד מן הנהר ומאמנה ולפנים נאכל ונעבד". וכאן הוא מקור ההגדרה: "מכזיב ועד הנהר ועד אמנה".

ז"ל השאלה והתשובה:

"שאלה: מה פרוש כל שהחזיקו עולי בבל מארץ ישראל ועד כזיב (שביעית פ"ו מ"א) אם כזיב היא הסוף, מאין היא ההתחלה, שהיא התחלת ארץ ישראל?

התשובה ההתחלה מאשקלון. יתברר לכם זה מתחילת גטין בעת שקבע גבולות ארץ ישראל. והנני מצייר לכם צורת ארץ ישראל על גבולותיה ימיה ומזאת הצורה יתבארו לכם כל אותם המאמרים הנזכרים בתחילת גטין וממנה יתבארו לכם כל הדינים התלויים בידיעת ארץ ישראל, אחר שתדעו, שאמנה הנזכרת בשיר השירים (ד, ח) היא הנקראת במשנה אמנס והיא הנקראת בבריתא סמנוס והיא הרי באניאס. וזו צורת כל זה והנחל הנזכר במשנה הוא נחל מצרים בלא ספק".

נראה מפורש בדבריו שהגבול הדרומי של עולי מצרים הוא נחל מצרים והגבול הדרומי של עולי בבל הוא אשקלון. ולגבינו בימינו תעמודנה השאלת לזיהויו של נחל מצרים ואיך נמשך קו הגבול ממנו. וכן איך נמשך קו הגבול מאשקלון של ע"ב.

ה. וכן בתשובתו הבאה שבה הסביר את ההלכות העולות מאותה משנה בשביעית באר הרמב"ם: "ואמרה (=המשנה), שכל מה שקידש עזרא בקדושה שניה, והוא אשר החזיקו עולי בבל, הספיחים שלו אסורין

כאילו כל הרחבת ע"מ על ע"ב היתה בגבול הצפוני.

בהלכות ביכורים (פ"ה ה"ח) לגבי הפרשת חלה כתב: "ושאר א"י שהחזיקו בה עולי מצרים ולא עולי בבל שהיא **מכזיב ועד אמנה** מפרישין בה שתי חלות האחת נשרפת והאחת נאכלת".

וכן בהלכות שמיטה ויובל (פ"ד הכ"ו) כתב: "כל שהחזיקו בו עולי בבל עד כזיב אסור בעבודה וכל הספיחין שצומחין בו אסורין באכילה, וכל שלא החזיקו בו אלא עולי מצרים בלבד שהוא **מכזיב ועד הנהר ועד אמנה**, אע"פ שהוא אסור בעבודה בשביעית, הספיחין שצומחין בו מותרים באכילה, וממהנה ומאמנה והלאה מותר בעבודה בשביעית".

הקושי מתגבר מדבריו בסוף הלכה ז בו הוא אומר שלגבי נסין שבים (=איים) מודדים ע"י חוט דמיוני בין אמנה לנחל מצרים. והרי אם הגבול הדרומי זהה בין ע"מ לע"ב והוא אשקלון – מדוע למדו עד נחל מצרים וכי רק בגלל שנכתב בגבולות מסעי?!

ואמנם בעל תבואות הארץ גורס בגלל קשיים אלו גירסא אחרת ברמב"ם.

ד. אמנם מה שיצא מעורפל מדברי הרמב"ם בהלכותיו התברר מתוך דבריו בתשובותיו.

בתשובה (סי' קכז) הוא נשאל על לשון המשנה במסכת שביעית (פ"ו מ"א): "שלש ארצות לשביעית כל שהחזיקו עולי בבל **מארץ ישראל ועד כזיב** לא נאכל ולא נעבד

1. לשון המשנה: נהר, וכן נקט הרמב"ם בהל' שביעית. בהל' תרומות ובתשובה המתורגמת כתב: נחל, ולא הובררו לי פשר השינויים.

חבל נחלתו

צובא וזולתן והגבול ההוא לא נכנס בו וזה אין ספק שההבטחה קשורה בתכלית השמייעה (בקול ה') והיא לעתיד כמו שאמר במשנה תורה ואם ירחיב ה' אלהיך את גבלך לא בגבול שהיה כשנכנסו בימי יהושע".

ובפירושו לבראשית (פ' כו פס' ג) כתב: "והקמתי את השבועה אשר נשבעתי וג' רמז למה שהבטיח לו וכתת עמו ברית עליו ואמר לו: לזרעך נתתי את הארץ הזאת מנהר מצרים עד הנהר הגדל נהר פרת וארץ פלישתים נכללת בגבול זה וכבר אמר בספר יהושע סיוע לזה והוא מן השיחור אשר על פני מצרים וג' לכנעני, תחשב חמשת סרני פלישתים..."

ז. המסקנה העולה מן הדברים היא שעפ"י הרמב"ם ובנו (שנאמן בפירושו לשיטת אביו) שלש מערכות גבולות לארץ ישראל: גבול עולי בבל המצומצם מכזיב ועד אשקלון.

גבול עולי מצרים, המקביל לגבולות פר' מסעי, והוא מהרי בניאס ועד נחל מצרים. גבולות ההבטחה לאברהם אבינו הכולל בצפון את דמשק וארם צובא ויוצא מן הנילוס (שיחור על פני מצרים) וכולל את המדבר שבין א"י למצרים (מדבר סיני).

ועבודתו אסורה, והוא ענין אומרם לא נאכל ולא נעבד. וכל מה שהחזיקו עולי מצרים בקדושה ראשונה, ממה שלא החזיקו עולי בבל, והוא מן אמנה עד נחל מצרים באורך וברוחב עד הגבול שקידש עזרא, והוא עד כזיב, כל זה נרפל מזאת המעלה שבקדושה, לפי שקדושה ראשונה קידשה לשענתה ולא קידשה לעתיד לבוא". הדגיש הרמב"ם במפורש שגבול עולי מצרים עודף על גבולות עו"ב, והביטוי "עד כזיב" כונתו לבאר את הגבול אשר קידש עזרא.

ו. ר' אברהם בן הרמב"ם בפירושו לס' שמות (פרק כג פס' לא) עה"פ: "ושתי את גבלך מים סוף ועד ים פלשתים וממדבר עד הנהר כי אתן בידכם את ישבי הארץ וגרשתמו מפניך".

פרש: "ושתי את גבלך וג'. ים סוף ברוח מזרחית של ארץ ישראל והים הגדול והוא ים פלישתים במערבה והמדבר בדרומה והוא החול אשר בין מצרים לארץ ישראל, ופרת והוא הנהר שרמז אליו כאן כמו שביאר במשנה תורה מן הנהר נהר פרת בצפונה. והגביל להם ארבע הרוחות וגבול זה רחב מגבול ארץ ישראל המוגבל בפרשת אלה מסעי שהרי גבול זה נכנסים בו דמשק וארם

סימן לז

קבורת תרומות

עיבוד למניעת נביטה ומחלות, ותפוח"א שנקבעו לתרומות נקברים?

תשובה

א. ההפרשה נעשית כאשר התרומות טהורות ולא הוכשרו לקבל טומאה, במצב כזה התרומה צריכה שימור ואסורה

שאלה

האם מותר לקבוע תפוח"א שנפלו בשטחי הגידול בשעת האסיף, לתרומה גדולה ותרומת מעשר, אע"פ שכשבווע-שבועיים לאחר נפילתם וקביעתם לתרומה הופכים את פני הקרקע בכלי